

Відгук
офіційного опонента
доктора мистецтвознавства, доцента, завідувача кафедри
музично-інструментальної підготовки вчителя
КЗ «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» ХОР
Александрової Оксани Олександрівни
на дисертаційну роботу Давітадзе Анастасії Галактіонівни
«Жанр обробки народної пісні в творчості Л. ван Бетховена»,
подану на здобуття ступеня доктора філософії
за спеціальністю 025 Музичне мистецтво

Актуальність обраної в цій дисертації теми зумовлена відсутністю в сучасному українському музикознавстві спеціальних досліджень, присвячених обробкам народних пісень Л. ван Бетховена; а також необхідністю відтворення історичного контексту, життєвих обставин, що сприяли виникненню численних бетховенських обробок

Актуальність теми дисертаційної роботи полягає в необхідності включення до українського наукового обігу сучасних праць за пропонованою темою, які протягом останніх десятиліть опубліковані в Європі, США та Канаді; важливістю відтворення історичного контексту, передумов, життєвих обставин, що акумулювали інтерес Л. ван Бетховена до жанру обробки. Звернення до жанру обробки народної пісні у творчості Л. Бетховена в дисертаційному дослідженні А. Г. Давітадзе виявило не тільки масштабність та глибину самого явища, але й великі наукові перспективи. В дисертації досліджуються жанр обробки народної пісні, його історичне та художнє значення в творчості Людвіга ван Бетховена та в контексті традицій віденської класичної школи. Це є першим *системним* науковим досвідом для сучасного українського музикознавства.

В дисертації з'ясовано, що віденському класику належить велика кількість обробок народних пісень – 179, що увійшли до складу 8 збірок із 19 етнічними за походженням пісенними колекціями; до обробок композитор звертався протягом 14 років, що становить майже третину терміну його творчої активності у зрілий та перехідний періоди. Дослідниця обґрунтовує

цей етап творчості як «*пісенний етап*», що «... концентрує не тільки *концептуальні твори великої форми*, а й *малі форми*, серед них, у тому числі, авторські пісні та обробки фольклору» (с. 3); і доходить висновку, що останні перевищують кількість пісень композитора удвічі і становлять *самостійну і потужну галузь* його спадку.

Комплексний підхід дослідження спрямований на подальшу розробку історичних, теоретичних, методологічних засад вивчення явища музичної обробки та її генези. Вперше до україномовного наукового обігу введено історичні відомості про традиції колекціонування народних пісень та їх обробок на Британських островах задля висвітлення ролі в цьому процесі європейських континентальних композиторів. Науково грамотно в дисертації здійснено аналіз видань, включаючи структуру, основний зміст, музичні зразки пісенних обробок, їх тембровий склад, характер інструментального супроводу, передмову та післямову видавця, друкарське оформлення задля подальшого співставлення зі змістом бетховенських збірок.

Наукової новизни для українського музикознавства набули питання публікації, бібліографічного опису, систематизації принципів каталогізації, особливостей упорядкування нотних серій бетховенських обробок.

В дослідженні з'ясовано, що обробка актуалізує дію механізмів міжстильового спілкування, переінтоновує першоджерело. Цей жанр усвідомлюється автором як музично-мисленнєва, і як композиторсько-технологічна діяльність, яка є вторинним жанром музичної творчості, який має ознаки синтезу тексту першоджерела (народна пісні, твір іншого композитора) та його інтерпретації. В результаті виникає *нова художня цілісність* – композиторський твір з авторським статусом. У зв'язку з цим доведено, що «... обробка містить узагальнені закономірності та індивідуально-творчий компонент, корелює з авторськими методами, принципами та прийомами композиторського письма, тому входить до систем індивідуально-композиторського стилю, оригінальних авторських творів як органічна складова» (с. 5).

В дисертації вивчаються ознаки циклізації, а саме, поєднання обробок за принципом контрасту та спорідненості; процеси складання «циклів у циклі» (мініцикли).). Визначено національно-стильовий критерій їх локації, завдяки чому у збірках утворюються моноцикл і бінарний цикл, дається їх характеристика. Виявлена «мініциклізація» на рівні усієї збірки, зазначено, що повторне (рефренне) чергування у збірці пісень однієї етнічної приналежності відкриває наявні ознаки «*форми другого плану*» типу рондо. Також у збірках визначено інший – *альбомний* принцип укладання, з'ясовано типи та критерії класифікації жанру обробки у спадку Л. ван Бетховена. Окремо розглянуто функції тріо-супроводу в обробках, специфіку трактування фортепіано, скрипки, віолончелі, проведено стильові паралелі з авторськими зразками жанру тріо.

Дисертація має подальшу перспективу розвитку в аспекті теорії жанру обробки, як класичної моделі жанру, так і її різновидів в композиторській творчості.

Наукова новизна представленого дисертаційного дослідження полягає в розумінні внутрішньої єдності пісенної італійської культури, в якій *Canzone Napoletana* рубежу XIX–XX століть розглядається кульмінацією еволюційного розвитку. Його початок – у пісенній культурі Середньовіччя (карнавальні пісні і фротолі), продовження – у вілланелах і мадригалах XV–XVI століть, оперному стилі бароко. Як визначається в дисертації Ян Фуїнь, важливим етапом еволюції жанру виступає період романтичної доби – з 1824 до 1880-х років, від дати поширення неаполітанської пісні у музичному просторі Європи та в творчості багатьох композиторів, до початку «золотої доби» неаполітанської пісні («Фунікулі-Фунікула» та інш.), її популярності на світовому рівні. Це дозволило дати визначення неаполітанської пісні як явища. На с. 169 в загальних висновках, як головний результат дослідження надано характеристику жанру *Canzone Napoletana* як *цілісного явища*, що «... формувалося протягом багатьох століть в музиці на

перетині народної і професійної практик та стильових перехрещень, у вигляді творчого взаємообміну сільської та міської вокальних культур, під впливом танцювальної музики, оперного жанру, мистецтва *bel canto*».

Мета дослідження полягає в визначенні історичного та художнього значення жанру обробки народної пісні в творчості Л. ван Бетховена в контексті композиторського стилю і традицій віденської класичної школи. Завдання сформульовані вірно і сприймаються як план дій для розкриття теми. Цікавим представляється систематизація історичних відомостей та наукових джерел – українських, зарубіжних – про жанр музичної обробки, у тому числі, у спадку Л. ван Бетховена. На основі вивчення цих джерел дослідниця розглядає генезу явища музичної обробки, історичних, теоретичних, методологічних засад вивчення жанру. Обробка представлена як жанр і як творчий метод.

Відтворюючи історичні передумови та життєві обставини, що акумулювали інтерес Л. ван Бетховена до жанру обробки, А. Давітадзе характеризує пісенні витoki бетховенського тематизму як *передумову* звернення композитора до жанру пісні та її обробки.

Наукову новизну склали визначення стильових засад обробок Л. ван Бетховена в умовах міжстильової та міжпластової взаємодії, систематизація основних прийомів та принципів бетховенського опрацювання фольклорних джерел як вияви композиторського творчого методу. Окремий інтерес викликає типологізація бетховенських зразків жанру обробки.

В дисертації широко представлена історіографія питання, розглянуто жанр обробки як художнє явище в науковому дискурсі.

Окрему увагу А. Давітадзе приділяє виконавській долі бетховенських пісенних обробок. Як обґрунтовано у підрозділі 3.4., виконавський склад бетховенських обробок не завжди регламентований навіть самим композитором, тому припускається, що відносно вокально-виконавських складів композитор міг передбачати принцип *ad libitum* на кшталт партії

струнних в інструментальному тріо-супроводі. Автор дослідження виокремлює різноманітні варіанти виконання музичних номерів бетховенських обробок.

Розглядаючи досить широке коло питань щодо комплексу музично-виразових засад пісенних обробок, автор пропонує узагальнені висновки, зазначаючи, що окремі питання форми та формотворення в обробках наочно віддзеркалюють композиторський метод Л. ван Бетховена (*«субформи» другого, третього планів, куплетні форми, часто заспівно-приспівної структури*). У багатолосних ансамблевих і хорових бетховенських версіях підкреслюється принцип чергування соліста і хору. Зазначається, що деякі пісенні мелодії становлять прості дво-, тричастинні форми повторної (репризної) чи неповторної будови; що частіше вступ є предиктом до вокальних партій, будуючись на їхньому інтонаційному матеріалі.

Дисертація має наукове і практичне значення, теоретичні положення і висновки про жанр обробки в музиці виявляють тенденції розвитку музичної творчості та художнього мислення загалом. Матеріали дослідження можуть бути корисними у педагогічній практиці, зокрема, у навчальних курсах «Історія світової музичної культури», «Культурологічні аспекти музичного мистецтва», «Аналіз музичних творів», «Музична інтерпретація», «Історія гармонічних стилів», «Етномузикологія» «Інструментування», у класах композиції при написанні обробок народних пісень, а також у безпосередній виконавській практиці при розв'язанні проблем художньої інтерпретації.

Підкреслю ґрунтовну теоретичну базу та концептуальні методологічні засади дослідження А. Давітадзе. Додатки доповнюють наукову складову, список використаних джерел налічує 414 позицій, які складають поряд з науковими працями також нотографія, аудіографія і відеографія. Іноземних джерел – 103.

Дискусійні положення та зауваження до дисертації.

Зауважень концептуальних немає. Можу зазначити тільки, що порівняльний аналіз обробок народних пісень в творчості віденських класиків було б доречним, але це, мабуть, вже тема окремого дослідження.

Питання:

- 1) Визначаючи класичний різновид жанру обробки народної пісні в творчості Л. ван Бетховена, Ви виокремлюєте види тематичного розвитку. Який з них є ПРОВІДНИМ?;*
- 2) Який принцип відбору матеріалу для обробки був у Бетховена, чим Ви можете пояснити його звернення до англомовних джерел?;*
- 3) Поясніть термінологічний апарат дослідження. Як Ви трактуєте терміни «прийоми обробки», «принципи обробки», «типи обробки» в контексті теми дослідження, в контексті методології дослідження?*

Аналіз дисертації А. Г. Давітадзе «Жанр обробки народної пісні в творчості Л. ван Бетховена», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 02 Культура і мистецтво за спеціальністю 025 – Музичне мистецтво, дає всі підстави дійти єдино можливого висновку: дисертантом розроблено оригінальну наукову концепцію, викладену в завершеному дослідженні, що відповідає чинним вимогам до робіт такого рангу за нормативними документами – відповідає вимогам порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, який затверджено

Постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 10 змінami, внесеними згідно з Постановою КМ № 979 від 21.10.2020).

Враховуючи високий ступінь актуальності обраної теми дослідження, достатній рівень обґрунтованості викладених положень і висновків аргументації наукової новизни, повноту викладу центральних ідей у наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації (5 статтях, з яких 4 – у фахових виданнях, рекомендованих МОН України, 1 – у міжнародному періодичному виданні, а також той факт, що в роботі не виявлені порушення академічної доброчесності, слід зробити такий висновок: Анастасія Галактіонівна Давітадзе заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 025 – Музичне мистецтво.

Доктор мистецтвознавства, доцент,
завідувач кафедри музично-інструментальної підготовки вчителя
Комунального закладу
«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради

Оксана АЛЕКСАНДРІВНА

Підпис [Signature]
Засвідчую
Начальник відділу кадрів [Signature]
«20» серпня 2021 рік

14 03.04-80/328 06 24